

Nr 134

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.; given Stockholms slott den 23 mars 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen angives vissa riktlinjer för den fortsatta rationaliseringen av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län i det angelägna syftet att förbättra de otillfredsställande fastighetsförhållandena i länet. Bland annat förordas, att verksamheten i första hand skall koncentreras till områden, där under behörigt hänsynstagande till de skilda trakternas naturliga produktionsförutsättningar och andra lokala förhållanden den största effekten är att vänta utifrån såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska synpunkter. Målsättningen för de koncentrerade rationaliseringsinsatserna skall vara att såvitt möjligt i ett sammanhang upprusta berörda brukningsenheter till fullt bärkraftiga och med för driften erforderliga anordningar försedda jord- och skogsbruksföretag. Storleksrationaliseringen anges som en primär åtgärd i rationaliseringsarbetet, men även skogsmarksbyten och andra åtgärder för arronderingsförbättringar bör komma till stånd i ökad omfattning. Betydelsen av att också rationaliseringsverksamheten i ordinarie former skall på olika sätt påskyndas inom länet i dess helhet betonas.

Vidare föreslås vissa åtgärder i syfte att främja tillkomsten av sammanlutningar för gemensam animalieproduktion ävensom — försöksvis — viss organisation för driftsrationalisering vid bland annat det mindre jordbruket.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 mars 1961.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter frågor angående *särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m. samt anför följande.*

I anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag har lantmäteristyrelsen och lantbruksstyrelsen i samråd med skogsstyrelsen i gemensam skrivelse den 25 november 1960 framlagt förslag till *åtgärder för effektivisering av jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i Kopparbergs län*. Remissyttranden häröver har avgivits av styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, länsstyrelsen i Kopparbergs län efter hörande av överlantmätaren, lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen samt hushållningssällskapet i länet, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund.

I det följande torde få lämnas en redogörelse för oförmälda framställning och däröver avgivna yttranden. Härutöver torde jag, såsom i årets statsverksproposition (bil. 11, p. 16) förutskickats, få återkomma till frågan om närmare regler för dispositionen av det belopp om 500 000 kronor, som Kungl. Maj:t på min hemställan i sagda proposition föreslagit skall avsättas under en särskild post under anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. för att disponeras till särskilda åtgärder för att intensifiera jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i Kopparbergs län.

Lantmäteristyrelsens och lantbruksstyrelsens framställning angående rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län

Ämbetsverkens framställning. I lantmäteristyrelsens och lantbruksstyrelsens i samråd med skogsstyrelsen den 25 november 1960 avgivna framställning med förslag till åtgärder för effektivisering av jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i Kopparbergs län har ämbetsverken inledningsvis

lämnat en redogörelse för de i länet föreliggande förhållanden som är av betydelse för rationaliseringsverksamheten ävensom för nu pågående dylik verksamhet.

Ämbetsverken beskriver till en början produktionsförutsättningarna för jordbruk och skogsbruk i länet och anför därvid i sammandrag följande.

Kopparbergs län omfattar en landareal av ca 2 800 000 ha, varav ca 98 000 ha utgöres av åkermark och ca 2 005 000 ha av skogsmark. Länet har en största längd i norr—söder av 330 km och en största bredd i öster—väster av 175 km. I norr och nordväst finnes tämligen vidsträckt fjällområden. De mellersta delarna av landskapet utgöres huvudsakligen av stora skogsområden, men här finnes framförallt utefter dalälvarna en blandning mellan skog och öppen bygd. Detta område övergår i sydväst i Bergslagsområdet, där skogen ävenledes dominerar och där industri och bergsbruk har gamla anor. I den sydöstra delen av länet på slätterna omkring Dalälven finnes slutligen jordbruksbygd av god beskaffenhet. Betingelserna för jordbruket och skogsbruket är i hög grad växlande inom dessa olika delar av länet.

Den officiella statistiken indelar Kopparbergs län i fyra s. k. naturliga jordbruksområden: Fjällbygden, Mellanbygden, Östra Dalarna och Bergslagen. Indelningsmässigt brukar man även uppdelat länet i storskiftesbygden och den övriga delen av länet. Storskiftesbygden omfattar Fjällbygden, Mellanbygden med undantag av Säfsnäs socken och av Östra Dalarna socknarna Enviken, Svartnäs, Svärdsjö, Stora Tuna, Gustafs, Silvberg, Säter samt delar av Sundborns, Aspeboda, Vika, Torsånga och Grangärde socknar. Inom storskiftesbygden med undantag av sistnämnda sockendelar uppgår åkerarealen till ca 50 200 ha och arealen skogsmark till ca 1 638 000 ha.

Fjällbygdens fyra socknar, Idre, Särna, Älvdalen och Transtrand, utgöres av en bergs- och skogsbygd med en obetydlighet av odlad jord. Skogsbruket är i denna bygd helt dominerande, vilket belyses av att det för varje ha åkerjord finnes 160 ha skogsmark. Området är glest befolkat; endast 1,5 invånare per km² mot 6 i Mellanbygden, 25 i Östra Dalarna och 16 i Bergslagen. Av brukningsenheterna omfattar 83 procent en areal av mellan 2—5 ha åker.

Mellanbygden är till sin struktur mindre enhetlig. Inom denna del av länet utgör åkerarealen ca 33 800 ha. Proportionerna mellan skogsmark och åker är här i medeltal 30 ha skogsmark för varje ha åker. Utefter Västerdalälven ligger lågbygder av växlande storlek. I Siljansområdet finnes lågbygder kring vattendragen och högbygder på moränjord inom silurområdet. Moränjorden är här jämförelsevis stenfri, rätt näringsrik och av god beskaffenhet. Österdalälven nedanför Siljan omges av tätt befolkade bygder med relativt goda jordar. Även brukningsenheterna inom detta område är små; ca 66 procent av brukningsenheterna har en areal av högst 5 ha åker och ca 94 procent har en areal av högst 10 ha åker.

Inom *Östra Dalarna* finnes 59 000 ha åker och skogsmarken utgör här endast 6 ha på varje ha åkerjord. I detta område finnes flera slättbygder. Tunaslätten är en av norra Sveriges största jordbruksbygder. Den övergår åt öster i Skedevislätten och i sydost i Hedemoraslätten. I det sydostligaste hörnet av länet börjar det mellansvenska slätterområdet. I Östra Dalarna är brukningsenheterna större än i andra delar av länet; endast 24 procent av enheterna har mellan 2 och 5 ha åker, ca 28 procent har mellan 5 och 10 ha och ca 48 procent har mer än 10 ha.

I *Bergslagen*, som har ungefär 7 400 ha åker, finnes det viktigaste jord-

bruksområdet kring sjöarna Väsman och Barken. Men även här är brukningsenheterna små, ca 47 procent har mellan 2 och 5 ha åker och ca 31 procent mellan 5 och 10 ha.

Ämbetsverken uttalar, att även klimatet i länet visar stora skillnader och anför härom bl. a. följande.

Sydöstra Dalarna kan sägas ha likartat klimat som områdena norr om Mälaren. I norra Dalarna däremot är klimatet mycket hårt. Särna och Idre är kända som kallorter, där temperaturförhållandena är fullt jämförbara med dem i övre Norrland. Sydöstra Dalarna och även vissa områden i Siljansbygden har låg sommarnederbörd, medan nederbörden är rätt hög inom andra delar av mellersta Dalarna och framförallt i gränstrakterna mot Värmland och Norge. Siljansbygden har ett ur jordbrukssynpunkt ganska gott klimat. I Västerdalarna däremot är klimatet hårt och kännetecknas bl. a. av tidiga och för jordbruket menliga höstfroster.

Beträffande produktionsinriktningen hos länets jordbruk gör ämbetsverken följande uttalanden.

Klimatförhållandena medför, att jordbruken i länet i allmänhet är inriktade på animalieproduktion. I växtodlingen dominerar därför vallodlingen och vallarealen upptar omkring 50 procent av åkerarealen. Foderväxtodlingen har under de senaste åren avsevärt förbättrats, bl. a. därigenom att jordbrukarna har fått uppmärksamheten riktad på betydelsen av fullvärdiga utsäden.

Endast i Östra Dalarna och Västerbergslagen kan höstsäd med framgång odlas. Havreodling förekommer upp till Älvdalen i nordost och upp till Malung i Västerdalarna. Nordgränsen för kornodlingen ligger någonstans på linjen Lima—Älvdalen. De nya specialväxterna har inte i större utsträckning odlats inom länet. Potatisodling har sedan gammalt förekommit i Siljansbygden och Västerdalarna. Någon nyodling av åker förekommer praktiskt taget inte i länet. I stället sker en ej obetydlig överföring av åkerjord till skogsmark. Framför allt gäller detta i fråga om sådan åkerareal som är belägen utanför de egentliga jordbruksområdena.

Sammanfattningsvis anför ämbetsverken att jordbruken i länet i allmänhet är mycket små, om hänsyn tages endast till arealen åker. De pågående strukturförändringarna inom landets jordbruk medför dock, liksom i landet i övrigt, att brukningsenheternas storlek ökar. En jämförelse mellan de två senaste jordbruksräkningarna visar enligt ämbetsverken att antalet brukningsenheter med åkerareal överstigande 2 ha minskat från 11 904 år 1951 till 10 284 år 1956 eller med ca 14 procent. Den procentuella minskningen är i gruppen 2—5 ha ca 15 procent. Över hela länet består brukningsenheterna regelmässigt av s. k. kombinerade jordbruk. I södra Dalarna är det, anför ämbetsverken, jordbruken som är kombinerade med skog, men ju längre norrut man kommer desto mera ökar skogen och skogsarbetet i betydelse. I Västerdalarna och i norra Dalarna är jordbruket i viss mån att betrakta som en binäring till skogsbruket. Inom dessa bygder är försäljning av skogsprodukter, skogsarbeten och skogskörslor de förnämsta inkomstkällorna för jordbrukarna. Över huvud taget kan enligt ämbetsverkens uppfattning i ett län som Kopparbergs jordbrukets och skogsbrukets förhål-

landen inte behandlas skilda från varandra. Jordbruket behöver tillgång till skog för att vara bärkraftigt och skogsbruket drar i sin tur fördel av att jordbruksbygden finnes. Skogsbrukets betydelse framgår, anför ämbetsverken, av att i det närmaste en tiondedel av hela landets samlade virkesavkastning kommer från skogarna i länet.

Härefter lämnar ämbetsverken en översikt av fastighets- och äganderättsförhållandenas utveckling i länet, vari beträffande utvecklingen i den s. k. storskiftesbygden fram till tillkomsten av nu gällande jorddelningslag i sammandrag uttalas följande.

Utvecklingen på fastighetsindelningens område kom tidigt att i stora delar av Kopparbergs län karakteriseras av en livlig hemmansklyvnings- och jordstyckningsverksamhet, som ledde till en oerhörd ägosplittring. Till en väsentlig del hade detta sin grund i vissa allmänt brukade olämpliga former för arvsdelningar och upplåtelser av fast egendom. För att råda bot på missförhållandena igångsattes i början av 1800-talet en över hela socknar sig sträckande storskiftes- och avvittringsverksamhet som fortgick till och med år 1894. Storskiftena genomfördes sockenvis och bekostades till relativt stor del med allmänna medel. De vid skiftena utlagda fastigheterna motsvarade väl dåtida krav på jordbruk och skogsbruk lämpliga fastigheter.

Med storskiftenas genomförande avsågs att ernå sådana fastighetsförhållanden, att utvecklingen därefter skulle kunna följa samma linjer som i andra delar av landet. En förnyad stark ägosplittring uppstod emellertid efter hand. Orsaken härtill torde främst få sökas i att uppdelning genom arv och andra fång av de vid storskiftena utlagda lotterna skedde i långt större utsträckning än eljest inom landet. En annan starkt bidragande orsak var också att jordägarna för bestämmande av områdena för de särskilda fastigheterna på marken i så stor utsträckning själva ombesörjde jorddelningen att sämjedelningen var ett förhärskande delningsinstitut. Redan det förhållandet att den långtgående klyvningen och styckningen av de vid storskiftena bildade fastigheterna endast i mindre mån blev föremål för legala fastighetsbildningsåtgärder vållade oreda i äganderättsförhållandena och otrygghet i de faktiska besittningsförhållandena. Storskiftesindelningen bröts sönder, vilket resulterade i oklara äganderättsförhållanden samt inkongruenser mellan formell och reell äganderätt.

Rörande de överväganden i fråga om fastighetsbildning med sikte på de särskilda förhållandena i länet, som förekom i anslutning till tillkomsten av jorddelningslagen eller som ägt rum därefter, anföres i framställningen bl. a. följande.

Vid det under 1920-talet bedrivna arbetet på den nu gällande jorddelningslagstiftningen visade sig att denna lagstiftning inte kunde i alla delar ges ett för dalaförhållandena lämpligt innehåll. Å andra sidan hade olägenheterna av de rådande förhållandena redan då visat sig vara så stora att särskilda åtgärder framstod som erforderliga. Efter en viss försöksverksamhet och med ledning av erfarenheter från bl. a. provskiften — handlagda enligt särskilda provisoriska stadganden — utfärdades den 17 juni 1932 lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län (dalalagen). En överarbetning av dalalagen, som syftade till att bättre samordna lagens bestämmelser med riktlinjerna för jordbrukets rationalisering, resulterade år 1948 i vissa ändringar i lagen. Den viktigaste nyheten

var att vid skifte enligt dalalagen möjligheten öppnades att ålägga innehavarna av små, obebyggda andelar att frånträda sin åkerjord mot likvid i pengar, varigenom åkerjord kunde bli tillgänglig för förstärkning av ofullständiga jordbruk inom skifteslaget. I detta sammanhang torde böra nämnas att lantmäteristyrelsen efter av Kungl. Maj:t givet uppdrag år 1954 framlade förslag till vissa ytterligare ändringar i dalalagen i syfte att utvidga i det föregående nämnd inlösningsrätt till att avse jämväl mindre andelar i skogsmark. Slutlig ställning har ännu inte tagits till detta förslag.

Före dalalagens ikraftträdande utfördes inom storskiftesbygden vissa laga skiften, helt enligt då gällande rikslagstiftning. Vid dessa förrättningar förekom inte åtgärder för äganderättsutredning och sammanläggning av det otal fastighetsdelar som i dessa trakter ofta ingår i en brukningsenhet. För att i efterhand möjliggöra en komplettering i detta hänseende utfärdades lag den 4 juni 1943 med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län. Syftet med dessa förrättningar var att få klarhet i äganderättsförhållandena och att skapa en rättslig fastighetsindelning, som anslöt sig till dessa förhållanden. Genom förrättningarna, som till större delen bekostades med allmänna medel, förbättrades däremot ej brukningsförhållandena på marken utöver vad som skett vid lagaskiftesförrättningarna.

Ämbetsverken uttalar, att berörda lagstiftningsåtgärder har medfört upphävande av rådande ägosplittring inom endast en mindre del av storskiftesbygden. Inom övriga delar av denna bygd har däremot de oeffterrättsliga fastighets- och äganderättsförhållandena snarast förvärrats sedan 1920-talet genom fortgående sämjevis verkställda delningar. Nya arvfall och oskiftade dödsbon har också tillkommit i stor omfattning. Rådande förhållanden illustreras i framställningen av följande ur en artikel i Svensk lantmäteritidskrift (årgång 1960 s. 533) hämtade beskrivning av ett enstaka fall.

Böl Sven Eriksson äger skog i 85 ägoskiften och hans skogsmarksinnehav kan redan på den grunden betecknas som ganska splittrat. Nu är det emellertid så att det inte finnes ett enda av dessa skiften som han äger ensam. Beträffande två är det ganska väl bestämt; i dessa har han bara en meddelägare. I femton skogsskiften har han tre meddelägare och i sju är meddelägarnas antal fyra. Men sedan blir det något besvärligare. I ett skifte har han åtta meddelägare, i två har han tio och i två andra elva meddelägare. Tolv meddelägare har han i tolv skiften, tretton i tretton skiften, fjorton i sex skiften, femton i fyra skiften, sexton i ett skifte, sjutton i sex skiften, aderton i två skiften, nitton i fyra skiften och tjuguen meddelägare i tre skiften. I vart och ett av de fem återstående skogsskiftena slutligen har han trettiosex meddelägare. Den omständigheten att Böl Sven har sjutton meddelägare i sex skogsskiften innebär inte alls att det är samma meddelägare han har att göra med i alla sex; bara inom dessa förekommer det tre olika meddelägarekombinationer. Totalt har Böl Sven att hålla reda på tjugofem olika sådana ägaregrupper som han är inblandad i. Naturligtvis får man inte heller förledas att tro att Böl Sven äger just en tjugonedel av ett skogsskifte där han har nitton meddelägare; det är skäligen otroligt att så skulle vara förhållandet. Det här exemplet är inte något extremfall. Det finnes skifteslag som är värre sönderplottrade, även om det måhända kan tyckas att uppdelningen gått tillräckligt långt för Böl Sven när han har sjutton meddelägare i ett skogsskifte på 1 400 kvadratmeter eller när fjorton skall dela på avkastningen från två skiften om sammanlagt 1 700 kvadratmeter.

Ämbetsverken framhåller även, att det snart efter verkställandet av förut berörda skiften visade sig att de uppnådda förbättringarna höll på att omintetgöras därigenom att nya privata jorddelningar företogs inom de ny-skiftade områdena. För att motverka denna form av privat jorddelning utfärdades efter förslag av lantmäteristyrelsen år 1952 lag innebärande att sämjedelning av jord, som varit föremål för viss förrättning enligt den jordrättsliga särlagstiftningen för Kopparbergs län, fränkännes rättsverkan.

I de delar av länet som inte ingår i storskiftesbygden är enligt ämbetsverken fastighets- och äganderättsförhållandena i stort sett likartade med de som råder i landet i övrigt och särskilt inom angränsande län. Ehuru sålunda här inte råder sådana extrema förhållanden som inom storskiftesbygden, uttalar ämbetsverken att fastighetsindelningen och i viss mån även äganderättsförhållandena också i dessa delar av länet inte i allo är sådana att förhållandena medger utövandet av rationellt jord- och skogsbruk.

I framställningen redovisas vidare den pågående rationaliseringsverksamheten i fråga om jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län. Ämbetsverken uttalar härom inledningsvis att såväl lantmäteriet som lantbruksorganisationen strävat efter att, inom ramen för tillgängliga personella och materiella resurser samt så långt gällande lagstiftning medgivit, åstadkomma en omfattande rationaliseringsverksamhet i länet. Även skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapet har i betydande omfattning inriktat sin verksamhet på åtgärder i samma syfte.

Beträffande *fastighetsregleringsverksamheten* i länet, som är av stor omfattning och främst koncentrerad till storskiftesbygden, anför ämbetsverken i sammandrag följande.

Av de 2 360 000 ha i landareal, som storskiftesbygden omfattar, har bortåt en tiondel eller omkring 200 000 ha underkastats laga skiften enligt dalalagen. Sådana skiften om sammanlagt 30 000 à 35 000 ha har avslutats och fastställts, medan av de återstående, som omfattar ungefär 170 000 ha och berör något över 5 000 sakägare, ett par beräknas komma att avslutas inom ett år och flertalet inom den närmaste femårsperioden. De brukningsenheter, som ingått i laga skiftena, utgöres till övervägande del av småbruk. Med hänsyn härtill har det ansetts synnerligen angeläget att i samband med fastighetsregleringarna få till stånd storleksrationaliseringar. Genom de i det föregående nämnda reglerna om inlösen i dalalagen och genom den aktiva inköpsverksamhet, som lantbruksnämnden bedriver, har kunnat erhållas viss rationaliseringsreserv. Genom nära samarbete mellan förrättningsmännen och lantbruksnämnden har inköpsverksamheten i möjligaste mån koncentrerats till de fastighetsregleringsobjekt, där det från jordägarnas sida framställes önskemål om tillskotts jord. Lantbruksnämnden har härutöver ombesörjt viss förmedlingsverksamhet av jord inom skifteslagen. Vid fastighetsregleringarna ägnas markanvändningsfrågorna stor uppmärksamhet. Sålunda betraktas vid värderingarna sämre jordbruksjord såsom skogsmark i betydande omfattning.

I samband med fastighetsregleringarna sker även betydande investeringar i tekniska anläggningar m. m. Till åtgärder såsom vägbyggnad i inägor och skog, utflyttningar, invallningar, o. d. har utgått och utgår statsbidrag

i betydande omfattning. Sammanlagt har sedan 1948 till sådana åtgärder beviljats statsbidrag med ca 2 500 000 kr. Även andra rationaliseringsåtgärder av inre rationaliseringskaraktär samt skogsvårdsåtgärder verkställas i anslutning till fastighetsregleringarna.

Ämbetsverken uttalar i detta sammanhang att det är uppenbart, att de åtgärder som sker genom och i anslutning till nämnda genomgripande fastighetsregleringar — uppordnande av de kaotiska äganderättsförhållandena, upphävande av den privaträttsliga ägoblandningen mellan byarna, viss storleksrationalisering, välgörande bortstädning av en mängd småfastigheter, en ändamålsenlig utformning av ägoskiften, utbyggnad av rationella tekniska anläggningar, åtgärder av inre rationaliseringskaraktär, uppgörande av åtgärdsförslag beträffande framtida skogsskötsel för bondeskogsbruket m. m. — i hög grad förbättrar förutsättningarna för bedrivande av ett rationellt jordbruk och skogsbruk. En undersökning, som verkställts rörande den ekonomiska effekten av vissa provskiften utvisar också att innevånarna i de skiftade byarna genomsnittligt erhållit en avsevärd årlig inkomstförbättring i jämförelse med innevånarna i ej omskiftade byar inom berört område. Härtill kommer att enligt ämbetsverken inom de trakter där regleringarna nu pågår skogsbruket är det dominerande näringsfånget och att det är omarronderingen i skogsmarken som ger de verkligt stora vinsterna.

Rörande fastighetsregleringsverksamheten i andra delar av länet än i storskiftesbygden anför ämbetsverken bl. a. följande.

Även utanför storskiftesbygden pågår i viss utsträckning genomgripande fastighetsregleringar av typen laga skifte, särskilt i södra länsdelen. Förutom omarrondering sker vid dessa regleringar betydande storleksrationaliseringar. Sålunda har vid en nyligen avslutad fastighetsreglering på en by omfattande ca 1 150 ha, varav ca 600 ha åker, arealen åker i medeltal per brukningsenhet ökats från ca 15 ha till 25 ha. Vidare sker en betydande successiv rationalisering. Lantbruksnämnden har sålunda under senare år inköpt jordbruksmark och skogsmark för i genomsnitt drygt 1 200 000 kr. för år samt därutöver lämnat ekonomiskt stöd till förvärv av tillskottsjord, arronderingsåtgärder m. m.

Inom Kopparbergs län pågår härjämte en betydande fastighetsregleringsverksamhet avseende *skogliga arronderingsbyten*. I framställningen göres bl. a. följande uttalanden rörande denna verksamhet.

De skogliga arronderingsbytena inleddes efter initiativ från några av skogsbolagen i länet i början av 1959 och hittills har byten omfattande en areal av ca 16 000 ha avslutats. Huvudparten av denna areal är belägen i de västra delarna av länet och är fördelad på ungefär 800 skiften. Bytena har medfört en väsentlig reducering av antalet skiften och en koncentration av innehaven. Under innevarande år fortsättes arronderingsbytena i norra delarna av länet och f. n. är byten, omfattande ca 40 000 ha under genomförande. Vid dessa senast nämnda byten beröres även domänverket samt besparingsskogar och vissa andra för jordägarna gemensamma enheter inom socknarna. Avsikten är att bytesverksamheten inom det större skogsbruket sedan skall fullföljas för länet i omgångar med årligen minst 15 000—20 000 ha.

En bytesetapp, som avser regleringar mellan det större och mindre skogsbruket, har påbörjats i Svärdsjö och Envikens socknar. F. n. är två projekt, som sammanlagt berör ungefär 2 000 ha under handläggning.

På senare tid har också avsevärda projekt avseende byten enligt kompensationsprincipen igångsatts, genom vilka förutvarande bolagsmark blir disponibel för arronderingsförbättring och komplettering av jordbruk med skogsmark.

En annan rationaliseringsåtgärd, som har stor omfattning i Kopparbergs län, är enligt ämbetsverken *planering och utbyggnad av erforderligt skogsbilvägnät*. Härom anföres i framställningen i sammandrag följande.

Behovet av ytterligare skogsbilvägar bedömdes vid en av skogsvårdsstyrelsen 1956 utförd inventering till ca 3 500 km varav ca 40 procent eller 1 400 km uppskattades falla på privata skogar (bolagsskogar undantagna). Under de senaste åren har utbyggnadstakten beträffande skogsbilvägar, till vilka statsbidrag utgår, hållit sig i stort sett konstant kring 100—120 km per år. Statsbidragsgivningen har väsentlig betydelse för arbetet med planläggningen och lokaliseringen av skogsbilvägarna, främst därigenom att man här har ett medel att leda och styra utbyggandet av ett rätt lokaliserat och ändamålsenligt utformat skogsbilvägnät. Då planeringen lämpligast sker i samband med verkställandet av förrättningar enligt lagen om enskilda vägar, har ett nära samarbete inletts mellan skogsvårdsstyrelsen och lantmäteriet i dessa frågor. Samarbetet innebär bl. a. att vägplanering utföres gemensamt av skogsvårdsstyrelsen och lantmäteriet inom de flesta områden, där byggande av skogsbilväg aktualiseras genom statsbidragsansökan. Vid planläggningen av större skogsbilvägnät omfattar samarbetet även lantbruksnämnden, vägförvaltningen och skogsbrukets transportutredning. På senaste tid har planering ägt rum för tre skogstrakter med en produktiv skogsmarksareal varierande mellan 6 200 och 8 200 ha och en sammanlagd projekterad väglängd av 91 km.

I förevarande sammanhang nämner ämbetsverken slutligen den verksamhet med upprättande av *skogsbruksplaner*, som bedrivs i länet, och uttalar härom bl. a. följande.

Denna verksamhet är av betydelse som fullföljsåtgärd till fastighetsregleringsverksamheten. De nybildade ägotalotterna i skogsmarken kommer nämligen att bestå av ett konglomerat av äldre fastigheter och delar därav med mycket varierande skogstillstånd. För att få hithörande problem klarlagda har under de senare åren i samarbete mellan lantmäteriet och skogsvårdsstyrelsen inletts en omfattande försöksverksamhet. Under 1959 slutfördes beträffande ett försöksområde det omfattande skogliga inventeringsarbete som erfordras för bestämmande av skogslikvider vid fastighetsreglering. Det har visat sig att intresset för skogsbruksplaner varit mycket stort inom försöksområdet och från ägarna av ungefär två tredjedelar av den skogsmark, som tillhör det mindre, enskilda skogsbruket, har inkommit anmälningar om att få planer upprättade. Totalkostnaden för upprättande av skogsbruksplaner av ifrågavarande slag i samband med de större fastighetsregleringar, som förekommer inom storskiftesbygden, kan beräknas uppgå till ca två kronor per ha produktiv skogsmark.

Upprättande av skogsbruksplaner till bondeskogsbruket i övrigt i länet ombesörjes till betydande del av skogsvårdsstyrelsen. Denna verksamhet omfattar 3 000—4 000 ha årligen. För att stimulera planläggningsverksamheten

har för åren 1959—1960 av konjunkturutmättningsmedel anslagits sammanlagt 40 000 kr. Bidrag ur dessa medel utgår med högst 200 kr. per plan, dock aldrig med mer än 50 procent av plankostnaden.

I berörda sammanhang anför ämbetsverken att för rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets områden i länet har avdelats betydande personella och materiella resurser. För fastighetsregleringsverksamheten inom storskiftesbygden finnes sju specialorganisationer inom lantmäteriet, vid vilka tjänstgör tillhopa 16 lantmätare, 20 mätningstekniker och ett stort antal annan biträdespersonal. För de skogliga arronderingsbytena, för skogsbilvägplaneringen ävensom för fastighetsregleringar utanför storskiftesbygden finnes ytterligare två specialorganisationer, vid vilka tjänstgör, förutom kontorsbiträdespersonal, tre lantmätare och fyra mätningstekniker. Lantbruksnämnden har sin personal, som uppgår till ett tiotal befattningshavare jämte kontorspersonal, avdelad för yttre och inre rationalisering med tyngdpunkt på den yttre rationaliseringen. Även skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapet har ett betydande antal befattningshavare direkt eller indirekt engagerade i rationaliseringsarbete i länet.

I ett andra avsnitt av framställningen redovisas vissa riktlinjer för den framtida rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets områden i Kopparbergs län, som enligt ämbetsverkens mening bör gälla. Inledningsvis gör härvid ämbetsverken följande allmänna uttalanden angående behovet av rationaliseringsåtgärder i länet.

De naturliga förutsättningarna för bedrivande av jordbruk är goda främst inom länets mellersta och södra delar. Skogsmarken har hög avkastningsförmåga och producerar årligen räknat efter fastighetstaxeringsbonitet över 5 000 000 fm³ virke. Inom stora delar av länet är emellertid möjligheterna att på ett ur jordbruksekonomiskt och skogsekonomiskt tillfredsställande sätt utnyttja markens naturliga produktionsförmåga mindre goda. Detta beror på att jordbruksjorden är uppdelad på i allmänhet mycket små brukningsenheter, vilkas arrondering dessutom är synnerligen otillfredsställande. Skogsmarken är också i mycket stor omfattning söndersplittrad i skiften med obetydlig areal och med en utformning, som förhindrar såväl användningen av lämpliga skogsbruksmetoder som verkställandet av skogsvårdande åtgärder. Till det nu sagda kommer att de kaotiska äganderättsförhållandena inom stora och betydelsefulla delar av länet försvårar överlåtelser o. d. i fråga om fast egendom och dess utnyttjande såsom underlag för kreditgivning.

Ämbetsverken uttalar, att till följd av här berörda förhållanden blir det ekonomiska resultatet av jordbruket och skogsbruket dåligt trots de i många fall goda naturliga förutsättningarna. Detta måste med hänsyn inte blott till berörd bygd utan även ur allmän samhällsekonomisk synpunkt betecknas såsom otillfredsställande. De nyss angivna förhållandena föreligger enligt ämbetsverken främst inom storskiftesbygden, men behovet av rationaliseringsåtgärder är även framträdande inom andra delar av länet. Den to

tala omfattningen av behovet av yttre rationalisering inom länet belyses av att enligt en av lantmäteristyrelsen 1957 verkställd inventering av fastighetsregleringsbehovet inom Kopparbergs län inte mindre än ca 1 365 000 ha fördelad på ungefärligen 25 000 äganderättsliga enheter bör underkastas sådana åtgärder. Enligt samma undersökning är fastighetsregleringsbehovet trängande för ca 1 200 000 ha av nyssnämnda areal. Det torde kunna antagas, anför ämbetsverken, att behovet av inre rationalisering, driftsrationalisering och skogliga upprustningsåtgärder av skilda slag är mycket framträdande såväl inom nyssnämnda områden som inom andra delar av länet.

Mot bakgrunden av vad sålunda anförts anser ämbetsverken, att betingelserna för rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län är så skiljaktiga från förhållandena i nämnda hänseende i landet i övrigt att särskilda åtgärder är påkallade i syfte att åstadkomma förutsättningar för bedrivande av rationellt jordbruk och skogsbruk i de delar av länet där möjligheterna härtill f. n. är små på grund av strukturförhållandena. Även med hänsyn till att den saneringsetapp, som utgöres av de pågående laga skiftena, är i sitt slutskede är enligt ämbetsverkens mening tiden nu inne att ompröva riktlinjerna för det fortsatta rationaliseringsarbetet i länet.

I detta sammanhang erinrar ämbetsverken om att de föreliggande särskilda problemen beträffande rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län under de senaste åren har uppmärksamrats i skilda sammanhang. Härvid uttalas att det av 1960 års riksdag fattade beslutet om upprättande av ekonomisk karta för länet kommer att väsentligt underlätta bedrivandet av rationaliseringsverksamheten där. Vidare understrykes, att de av ämbetsverken i gemensam framställning den 20 januari 1960 framlagda förslagen rörande bl. a. viss ändring i uppsiktslagen ävensom det framlagda utredningsförslaget rörande de s. k. myrslogarna snarast bör genomföras. Förslagen är dock inte, anför ämbetsverken, av sådan karaktär att enbart härigenom redan existerande olägenheter kan avhjälpas, utan torde närmast få betraktas såsom ett hjälpmedel i strävandena att sanera fastighets- och äganderättsförhållandena.

När det gäller att finna vägar för det fortsatta rationaliseringsarbetet beträffande storskiftesbygden träder enligt ämbetsverken frågan huru de kaotiska äganderättsförhållandena skall kunna uppordnas i förgrunden. Uppordning av dessa förhållanden utgör nämligen, anför ämbetsverken, en primär förutsättning för rationalisering av jordbruket och skogsbruket inom sagda del av länet. Hitintills har möjligheter att på ett rationellt sätt angripa äganderättsförhållandena i syfte att uppordna desamma endast förelegat vid verkställande av laga skiften enligt dalalagen. Detta har enligt ämbetsverken medfört att det egentliga fastighetsregleringsarbetet tidsmässigt starkt belastats, eftersom verkställandet av äganderättsutredning m. m. har tagit lång tid i anspråk.

Uppordnandet av äganderättsförhållandena inom ett område medför givetvis i och för sig inte någon förbättring av fastighetsstrukturen. Jämväl

en sanering av fastighetsförhållandena anser därför ämbetsverken vara nödvändig. Rörande de frågor som vid en sådan sanering måste särskilt uppmärksammas uttalas bl. a. följande.

Vid saneringen bör såväl genomgripande omarrondering som en omfattande storleksrationalisering ske. Sådan strukturrationalisering förutsätter att en rationaliseringsreserv av betydande storlek finnes disponibel. I detta syfte erfordras stora insatser beträffande jordförmedling och jordanskaffning från rationaliseringsorganens sida. Ett annat spörsmål är frågan om den framtida markanvändningen. Inom vissa trakter av storskiftesbygden synes det nämligen vara lämpligt att sämre jordbruksjord i betydande utsträckning överföres till skogsmark. Erforderligheten härav framgår av den i dessa trakter framträdande tendensen att brukningen av åkerjorden nedlägges, varigenom förekomsten av vanhävdad jordbruksjord blivit stor. Utvecklingen har också gått i riktning mot ett ökat överförande av jordbruksjord till mark för bebyggelseändamål. Då fråga är om goda jordbruksjordar, måste i dylika överföringsfrågor en avvägning ske mellan de skilda intressena.

Fastighetsregleringsåtgärderna bör enligt ämbetsverken i erforderlig utsträckning kombineras med åtgärder av inrerationaliserings- och driftsrationaliseringskaraktär vad gäller jordbruket och skogliga upprustningsåtgärder i fråga om skogsbruket. I framställningen anlägges bl. a. följande synpunkter på dessa rationaliseringsåtgärder.

På ett tidigt stadium i fastighetsregleringarna bör ingående överväganden göras beträffande möjliga framtida produktionsgrenar inom växtodling och djurproduktion. Vad gäller åtgärder för inre rationalisering måste beaktas att de fastigheter, som utgår ur fastighetsregleringsprocessen, för att vara lämpliga kräver byggnader och tekniska anläggningar som är anpassade till den avsedda produktionsinriktningen. Behovet av en upprustning i dessa hänseenden kan förutsättas vara stort, eftersom nuvarande brukningsenheter torde komma att undergå stora förändringar vid fastighetsregleringarna. Härtill kommer att det med hänsyn till angelägenheten av att de ur regleringarna utgående fastigheterna snart nog medger helt rationell drift är erforderligt att åtgärderna för inre rationalisering samordnas med fastighetsregleringarna. Samtidigt som fastighetsbeståndet och de tekniska anläggningarna omskapas måste driftsformerna anpassas till de nya förutsättningarna. Allmänt torde rörande dessa frågor kunna sägas att även om jordbruket i förevarande områden med hänsyn till klimat och övriga förhållanden främst måste vara inriktat på nötkreatursskötsel torde förutsättningarna för en differentiering av växtodlingen böra uppmärksammas. Möjligheterna att åstadkomma en förbättrad lönsamhet genom bl. a. odling av nya foderväxter eller potatis synes nämligen endast delvis ha utnyttjats. En intensifierad upplysnings- och rådgivningsverksamhet i frågor av här berörd art bör lämpligen ske inom fastighetsområdena.

I fråga om de skogliga upprustningsåtgärder som bör ske i anslutning till fastighetsregleringarna uppehåller sig ämbetsverken särskilt vid behovet av skogsbruksplaner och anför härom bl. a. följande.

På grund av den rådande ägosplittringen kan de vid fastighetsregleringarna utlagda ägototterna i skogsmarken komma att bestå av ett konglomerat av äldre fastigheter och fastighetsdelar med mycket varierande skogstillstånd. Såsom en fullföljdsåtgärd till fastighetsregleringarna bör därför skogs-

bruksplaner upprättas för de nybildade fastigheterna. Härigenom får markägaren handledning rörande den hushållning med skogskapital och vård av skogsmarker, som erfordras för att de skogliga fördelarna av fastighetsregleringen helt skall kunna utnyttjas. På grund av det sagda får det anses vara angeläget att försöksverksamheten beträffande upprättande av skogsbruksplaner leder till att dylika planer kommer att upprättas såsom en normal fullföljdsåtgärd till samtliga regleringar.

Bland andra skogliga upprustningsåtgärder, som bör utföras i anslutning till fastighetsregleringarna, nämner ämbetsverken särskilt utförande av skogsplantering o. d. på mark, som vid regleringarna bedömts böra överföras till skogsmark.

Inom vissa delar av länet utanför storskiftesbygden, främst de norra samt de östra och västra gränstrakterna, föreligger enligt ämbetsverken möjligheter att med annat tillvägagångssätt än genomgripande fastighetsregleringar i ett sammanhang nå ett förbättrat produktionsunderlag. Detta gäller särskilt skogsbruket, där det har visat sig att de nyligen påbörjade skogliga arronderingsbytena leder fram till betydande arronderingsvinster. I den verksamhet, som i detta hänseende hittills ägt rum och som bygger på erfarenheter från tidigare utförda byten i Norrland, har man, uttalar ämbetsverken, nått fram till en metodik som är väl lämpad för byten berörande storskogsbruket. Möjligheter synes föreligga att fortsätta denna verksamhet. Med tillvaratagande av dessa erfarenheter synes även förutsättningar finnas att utforma lämpliga metoder i syfte att, såsom redan påbörjats, utvidga verksamheten till att avse byten mellan storskogsbruket och bondeskogsbruket. De speciella problem som möter härvidlag är ännu endast delvis lösta. Ämbetsverken avser emellertid att inom den närmaste tiden gemensamt taga dessa problem under övervägande samt uttalar, att det finnes grundad anledning antaga att verksamheten av rationaliseringsorganen i samverkan skall kunna ges ökad omfattning. Likaså utgår ämbetsverken från, att bytesverksamhet av denna art jämväl kommer att utsträckas till att omfatta enbart fastigheter inom bondeskogsbruket. I anslutning härtill framhålls, att det också bör uppmärksammas i vilken utsträckning det är möjligt att genom skogsägaresamverkan över fastighetsgränserna undanröja de olägenheter som dålig arrondering och fastigheternas ringa storleksordning för med sig för bondeskogsbruket. Förutsättningarna för sådan samverkan torde öka efter i det föregående nämnda byten eller fastighetsregleringar.

I nära anslutning till övriga åtgärder, som vidtages för att komma tillrätta med arronderingsförhållandena i skogsmarken, bör enligt ämbetsverken den påbörjade verksamheten med planläggning inom större områden av rationellt utformat skogsbilvägnät fortsättas och intensifieras. På grund av de betydande investeringar, som är erforderliga för byggandet av skogsbilvägar inom länet, är det anför ämbetsverken, av framträdande angelägenhet att det tillses att vägarnas lokalisering blir den lämpligaste.

Ämbetsverken övergår här efter till frågan huru det fortsatta rationaliseringsarbetet i länet organisatoriskt bör bedrivas. Härvid framhålls till en

början, att vid rationaliseringsarbetet erforderliga åtgärder måste varieras beroende på förhållandena inom skilda delar av länet. Mot bakgrunden av det föreliggande behovet av rationaliseringsåtgärder är det, anför ämbetsverken, också uppenbart att tillgängliga resurser för rationaliseringsarbetet och därmed sammanhängande upprustningsåtgärder inte kommer att vara tillräckliga för att alla områden, där behov av rationaliseringsåtgärder föreligger, skall kunna angripas samtidigt. För att rationaliseringsarbetet inom rimlig tid inom vissa områden skall ge påtagliga resultat är det nödvändigt att de tillgängliga resurserna koncentreras. Rationaliseringsarbetet bör med hänsyn till det sagda enligt ämbetsverken i första hand inriktas på områden, där under behörigt hänsynstagande till de skilda trakternas naturliga produktionsförutsättningar och andra lokala förhållanden den största effekten ur ekonomiska och samhälleliga synpunkter är att vänta. Vid det val av rationaliseringsområden, som sålunda bör ske, blir jordägarnas inställning till rationaliseringsarbetet av avgörande betydelse. Som en förutsättning för vidtagande av rationaliseringsåtgärder inom ett område bör därför gälla att ett positivt intresse härför allmänt visas från berörda aktiva brukares sida.

En förstahandsåtgärd vid den fortsatta rationaliseringsverksamheten i länet bör enligt ämbetsverken vara verkställandet av inventeringar och bedömanden av översiktligt slag i syfte att anskaffa underlag för utväljande av lämpliga rationaliseringsobjekt och för fastställande av turordningen dem emellan och huru rationaliseringsarbetet inom desamma i stort skall uppläggas. Även frågan på vilket sätt samordning av rationaliseringsorganens samlade resurser skall ske i nyssnämnda arbete måste övervägas. Visst material till ledning för avgöranden i nu berörda frågor finnes redan utarbetat. Sålunda föreligger en för Gagnefs socken verkställd utredning rörande förutsättningar och framtida målsättningar för jordbruk och bondeskogsbruk inom socknen. Den länsutredning, som nyligen igångsatts på initiativ av länsstyrelsen och där jord- och skogsbruksfrågorna avses att få en framträdande plats, kommer utan tvekan att ge ett betydelsefullt material för nyss berörda ställningstaganden.

Med hänsyn till karaktären av rationaliseringsverksamheten i länet anser ämbetsverken, att riktlinjer för nyss angivna bedömanden rörande rationaliseringsarbetet lämpligen bör behandlas vid sådana överläggningar inom länsrådets ram vartill landshövdingen enligt beslut av 1959 års riksdag bör sammankalla överlantmätaren, lantbruksdirektören, länsjägmästaren och hushållningssällskapets sekreterare. Ämbetsverken förutsätter, att det vid dessa överläggningar även skall vara möjligt att bereda företrädare för berörda kommuner och för sammanslutningar av jordägare och skogsägare tillfälle att framföra synpunkter i dessa frågor.

Då det gäller det närmare bedrivandet av de ifrågavarande förberedande arbetena erinrar ämbetsverken om att 1960 års riksdag i syfte att nå en effektivisering av verksamheten beslutat om ändrad organisation för lantmäteriet och lantbruksorganisationen och anför i sammanhanget bl. a. följande.

Genom organisationsändringarna har avsetts att överlantmätare och lantbruksdirektör skall ha ökade möjligheter att ägna sig åt planering av verksamheten i stort. Skyldighet har sålunda ålagts överlantmätaren att ta initiativ till sådana planeringsåtgärder, som bör föregå större fastighetsregleringsprojekt. Inom lantmäteriet har vidare inrättats specialorganisationer, som sorterar direkt under överlantmätaren, för bl. a. arbetsuppgifter av förevarande slag. För att lantbruksdirektören i större utsträckning skall kunna ägna sig åt intensifierade rationaliseringsinsatser har vid lantbruksnämnderna inrättats särskilda befattningar för den direkta ledningen av nämndens uppgifter i fråga om den yttre rationaliseringen. Angeläget är vidare att i arbetet med de översiktliga bedömandena samverkan sker med skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapet.

I detta sammanhang framhåller ämbetsverken, att en intensifierad upplysnings- och rådgivningsverksamhet är en viktig förutsättning för en effektivisering av strukturrationaliseringen och i samband därmed för rationaliseringen av jordbruket och skogsbruket i länet över huvud taget. Denna verksamhet är enligt ämbetsverkens mening av stor betydelse inte minst då målsättningen för de olika rationaliseringsprojekten skall uppdragas och när planer för fastighetsregleringarna och därmed sammanhängande investeringar samt driftsomläggningar m. m. utformas. Upplysnings- och rådgivningsverksamheten bör sålunda förberedas på ett tidigt stadium så att berörda brukares intresse och medverkan kan påräknas redan vid de inledande arbetena i fråga om rationaliseringsprojekten.

Rörande genomförandet av rationaliseringsarbetet i de utvalda objekten anför ämbetsverken bl. a. följande.

Sedan inom länsrådets ram lämpliga rationaliseringsprojekt utvalts och riktlinjer i stort uppdragits för rationaliseringsarbetet inom desamma bör genomförandet ske så snabbt förhållandena medger. I detta syfte bör till de utvalda projekten i möjligaste mån koncentreras en inte oväsentlig del av rationaliseringsorganens samlade resurser i såväl personellt som materiellt avseende. De arbetsuppgifter, som normalt torde komma att behöva utföras vid arbetet med rationaliseringsprojekten, är uppordning av äganderättsförhållandena, anskaffning av rationaliseringsreserv, verkställandet av fastighetsreglering och i anslutning därtill vidtagande av inrationaliserings- och driftsrationaliseringsåtgärder ävensom av skogliga upprustningsåtgärder. Det måste i detta sammanhang understrykas angelägenheten av att redan på ett förberedande stadium i arbetet det avsedda resultatet härav konkret åskådliggöres för berörda markägare genom att den nya fastighetsindelningen preliminärt redovisas för dem. Av synnerlig vikt är att planeringen sker i intimt samarbete mellan rationaliseringsorganens specialister på jordbrukets och skogsbrukets områden. Gemensam planläggning och väl samordnade förberedelser bör kunna förenkla genomförandet och nedbringa tiden för fastighetsregleringarna. I anslutning till det sagda anser sig ämbetsverken vidare böra framhålla angelägenheten av att efter det nyss nämnda rationaliseringsarbeten genomförts brukarna har tillgång till sakkunniga rådgivare när driften skall organiseras vid de nya brukningsenheterna.

I detta sammanhang framhåller ämbetsverken att metodikfrågorna vid fastighetsregleringar sedan några år ägnas stort utrymme vid det av lantmä-

teristyrelsen bedrivna arbetet för rationalisering av lantmäteriverksamheten. Såvitt nu kan bedömas finnes genom ett utvidgat användande av moderna tekniska hjälpmedel, t. ex. databehandlingsmaskiner, och genom metodikförenklingar möjligheter till en viss ytterligare arbetsrationalisering och därmed även ett snabbare genomförande av fastighetsregleringar av den art som erfordras i vissa delar av Kopparbergs län.

Med hänsyn till att behovet av rationaliseringsåtgärder inom Kopparbergs län är mycket stort, understryker ämbetsverken angelägenheten av att högst betydande personella och materiella resurser kan insättas i rationaliseringsarbetet. I fråga om möjligheterna härtill anföres i framställningen bl. a. följande.

Vad gäller lantmäteritekniskt utbildad personal är möjligheterna att under de närmare åren tillföra länet ytterligare sådan personal starkt begränsade med hänsyn till rekryteringsläget och till arbetsläget inom lantmäteriorganisationen i andra delar av landet. Ej heller torde inom ramen för nuvarande personalstater de andra rationaliseringsorganen kunna tillföras nämnvärda förstärkningar med personal, som är speciellt inriktad på nu ifrågavarande rationaliseringsverksamhet. Erfarenheterna från det hittills bedrivna rationaliseringsarbetet i länet visar emellertid, att goda möjligheter föreligger att i vissa delar av verksamheten utnyttja även personal som inte är specialutbildad för densamma. Sålunda torde, såsom lantmäteristyrelsen tidigare framhållit, juridiskt utbildad personal med fördel kunna medverka i arbetet med äganderättsutredningar. Det är därför angeläget att möjligheter finnes att antingen anlita i domstolsväsendet anställda jurister eller att anställa andra jurister direkt vid rationaliseringsverksamheten. För de skogliga värderingar, som utgör ett arbetskrävande moment i fastighetsregleringsverksamheten i länet, är personer med skogsmästarutbildning väl lämpade. Tillgängligt antal sådana tjänstemän inom rationaliseringsorganen torde dock inte förslå för arbetet utan flera bör kunna anställas. Även för det i det föregående berörda framträdande behovet av en intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet, som inte kan medhinnas i erforderlig omfattning av rationaliseringsorganens ordinarie personal, måste kunna anställas särskild personal. Angeläget är slutligen att möjligheter föreligger att anskaffa sådan utrustning, som är speciellt lämpad för rationaliseringsverksamheten i länet. Att så kan ske är särskilt önskvärt i fråga om tekniska hjälpmedel som erfordras för att iordningställa arbetsmaterial som skall behandlas enligt moderna databehandlingsmetoder.

Det angivna behovet av särskild personal och i viss omfattning även av utrustning för rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län kan enligt ämbetsverken inte utan allvarliga olägenheter för verksamhet i andra landsdelar tillgodoses inom ramen för de anslagsmedel som står till rationaliseringsorganens förfogande. Mot bakgrunden av det framträdande behovet av en intensifiering av rationaliseringsverksamheten i länet är det således, inför ämbetsverken, oundgängligen erforderligt att särskilda medel anvisas för verksamheten. Enligt ämbetsverkens beräkningar erfordras under det första året en medelsanvisning av 300 000 kr. Detta belopp är enligt ämbetsverken i förhållande till omfattningen av rationaliseringsarbetet att betrakta som ett minimum.

Slutligen har ämbetsverken i framställningen behandlat frågan om det statliga stödet till rationaliseringsåtgärderna i länet. Enligt ämbetsverken torde resultaten av rationaliseringsverksamheten i länet i hög grad bli beroende av att möjligheter föreligger att i tillräcklig omfattning lämna statligt stöd till de rationaliseringskostnader, som faller på jordägarna. Såvitt ämbetsverken nu kan förutse torde dock i allmänhet de stödmöjligheter, som föreligger enligt rationaliseringskungörelsen, vara tillfyllest särskilt som ifrågakommande stödberättigade inre rationaliseringsåtgärder genom att de verkställs i anslutning till fastighetsregleringar kan stödjas till större del än vad som eljest är fallet. Möjligt är dock att för den genomgripande upprustning av ekonomibyggnaderna, som erfordras vid ändrad driftsinriktning i samband med långtgående storleksrationalisering, det kan visa sig erforderligt med särskilda stödåtgärder. Ämbetsverken är emellertid i förevarande sammanhang inte beredda att framlägga förslag i denna fråga, enär ytterligare överväganden först bör ske. Vad sedan gäller det på lantmäteriväsendet ankommande rationaliseringsarbetet torde få förutsättas att med hänsyn till det samhällseliga intresset av att äganderättsförhållandena uppklaras i länet enligt lantmäteritaxan normalt utgående ersättning för arbetet i sagda del av lantmäteristyrelsen skall kunna helt eller delvis nedsättas. Däremot bör, såsom ock 1960 års riksdag beslutat, ersättning enligt för landet i övrigt gällande normer utgå för det egentliga fastighetsregleringsarbetet.

Rörande det statliga stödet till skogliga upprustningsåtgärder i sammanhanget anför ämbetsverken, att de stödmöjligheter, som föreligger enligt gällande skogliga bidragsförfattningar, i stort sett torde vara tillräckliga. Ett undantag anses dock bestämmelserna rörande bidrag till upprättande av skogsbruksplaner vara. Ämbetsverken, som föreslår att bidrag till kostnaderna för dylika planer i anslutning till fastighetsreglering skall kunna utgå med högst 50 procent, anför i denna fråga bl. a. följande.

Enligt gällande regler utgår bidrag till upprättande av skogsbruksplaner enbart i samband med stöd till annan åtgärd, såsom återväxtåtgärd, skogsvägbyggnad m. m. och på så sätt, att plankostnaderna inräknas i kostnaden för åtgärden i fråga. Bidrag till de skogsbruksplaner, som försöksvis upprättats i anslutning till pågående fastighetsregleringar i länet, har utgått ur länets konjunkturutmättningsfond för det enskilda skogsbruket. Det är ovisst huru länge denna utväg kommer att stå till buds. Såsom förut anförts är det av framträdande betydelse att såsom en fullföljdsåtgärd till fastighetsregleringarna skogsbruksplaner upprättas på samma sätt som övriga skogsbruksplaner d. v. s. i enlighet med de föreskrifter som av skogsstyrelsen utfärdas rörande upprättande av dylika. Ehuru kostnaderna för planupprättandet i och för sig är relativt låga, kan de såsom tillägg till övriga på den enskilda fallande fastighetsregleringskostnader utgöra hinder mot att markägarna i önskvärd utsträckning utnyttjar möjligheterna att få skogsbruksplaner upprättade. För att upprättandet av skogsbruksplaner i anslutning till fastighetsregleringar i länet inte skall äventyras bör stadigvarande bidragsmöjligheter till kostnaderna härför finnas. Därest inte, såsom skogsstyrelsen föreslagit, bidrag i allmänhet anses böra utgå till upprättande av skogsbruksplan såsom fristående åtgärd, synes i förevarande fall en lösning av frågan

kunna ernås genom att fastighetsreglering betraktas såsom åtgärd i samband med vilken bidrag kan utgå till upprättande av dylik plan. Bidrag skulle vid sådant förhållande kunna utgå från Statens skogsförbättringsanslag med förslagsvis högst 50 procent av kostnaderna och i övrigt enligt gängse regler. Med hänsyn till de stora medelsanspråken i övrigt på detta anslag kan ifrågasättas om inte en omaximerad post under anslaget borde upptagas för bidrag till här avsedda skogsbruksplaner.

Yttranden. De i lantmäteristyrelsens och lantbruksstyrelsens framställning uppdragna riktlinjerna för den fortsatta rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Av yttrandena torde här få återges följande.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök åberopar som eget utlåtande en av *professorerna K. F. Svärdsström och L. Hjelm upprättad promemoria*. I denna uttalas inledningsvis, att vad de båda ämbetsverken anför av principiell karaktär i syfte att intensifiera rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets områden i länet med hänsyn till de särpräglade fastighets- och äganderättsförhållandena synes vara väl värt att prövas och beaktas. Rörande rationaliseringsverksamhetens inriktning uttalas vidare i promemorian i huvudsak följande.

I detta sammanhang bör ytterligare understrykas behovet av att inriktningen av jordbruks- och skogsdriften i vissa delar av Kopparbergs län blir föremål för en fortsatt och grundlig omprövning. Sannolikt måste driftsformerna omprövas i många bygder för att bärkraftiga företag skall kunna skapas. Det kan ifrågasättas om en fastighetsrationalisering över huvud taget kan genomföras i många områden av länet utan en väsentlig omläggning av jordbrukets produktionsinriktning och företagsformer. För att detta skall kunna ske måste rationaliseringsverksamheten också sammankopplas med en intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet.

Viss personalförstärkning för rationaliseringsverksamhetens effektiva bedrivande är enligt promemorian uppenbart nödvändig. Ämbetsverkens förslag i detta avseende tillstyrkes.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län ansluter sig i princip till det framlagda förslaget till riktlinjer för effektivisering av rationaliseringsverksamheten i länet. Härvid understryker länsstyrelsen uttalandet om nödvändigheten att koncentrera rationaliseringsverksamheten till de områden, som kan förväntas ge de ur ekonomiska och samhällseliga synpunkter bästa resultaten. Inventeringar och översiktliga bedömningar för bestämmande av lämpliga rationaliseringsobjekt kommer därför att utgöra en uppgift av nyckelkaraktär för den fortsatta rationaliseringsverksamheten. Länsstyrelsen anser, att för dessa förberedande arbeten liksom för ställningstagande till frågan hur samordningen av de olika rationaliseringsorganens resurser skall ske är det av största vikt att ett samarbete mellan organen kommer till stånd på ett tidigt stadium. Detta samarbete kan, anför länsstyrelsen, lämpligen inledas vid överläggningar enligt ämbetsverkens förslag. För det utökade samarbetet och för den intensifierade verksamheten på fältet ställes — såsom ämbetsverken framhållit — ökade krav på personella och tekniska resurser. Länsstyrelsen

anser, att den för första året föreslagna medelsanvisningen av 300 000 kr. inte är tillfyllest för verksamheten.

Överlantmätaren i Kopparbergs län uttalar också sin anslutning i allt väsentligt till de av ämbetsverken uppdragna riktlinjerna för rationaliseringsverksamheten. Det avgjort mest trängande behovet av fastighetsregleringar föreligger enligt överlantmätaren i storskiftesområdet, som i huvudsak omfattar småbruksbygder. Man torde kunna utgå från att de koncentrerade insatserna i första hand blir aktuella där. Överlantmätaren betonar, att uppordning av äganderättsförhållandena utgör en grundförutsättning för att en rationalisering över huvud taget skall bli möjlig inom nämnda del av länet. Enligt överlantmätarens mening är det därför ytterst angeläget att det i framställningen förebådade äganderättsutredningsinstitutet kommer till stånd. Hithörande verksamhet bör handhas av en särskild specialorganisation inom lantmäteriet, vilken för att kunna arbeta effektivt bör omfatta minst två personer med högskoleutbildning och två mätningstekniker. Överlantmätaren anser vidare att det är ett framträdande önskemål, att den verksamhet, som avser skogliga arronderingsbyten, planering och utbyggnad av erforderligt skogsbilvägnät och upprättande av förslag till skogliga fullföljdsåtgärder i anslutning till fastighetsregleringar, kan intensifieras. I övrigt anser överlantmätaren, att för det intensifierade rationaliseringsarbetet erfordras förstärkning av lantmäteriets specialenheter i länet med bl. a. ytterligare minst tre befattningshavare med skogsmästarkompetens. Den tekniska utrustningen bör i första hand kompletteras med ett halvautomatiskt arealräkningsinstrument till kostnad av ca 55 000 kr. Enligt överlantmätarens mening erfordras för rationaliseringsverksamheten med hänsyn bl. a. till det sagda ytterligare medel utöver det av ämbetsverken i framställningen beräknade beloppet.

Lantbruksnämnden i Kopparbergs län lämnar inledningsvis i sitt yttrande redogörelse för den pågående rationaliseringsverksamheten i länet. Vad gäller riktlinjerna för den fortsatta rationaliseringsverksamheten understryker nämnden, att det för denna verksamhet är synnerligen angeläget att arbetet med den ekonomiska kartan bedrivs med all skyndsamhet och att kartan göres så fullständig det går. Ett upplärande av äganderättsförhållandena är också oundgängligen nödvändigt. Lantbruksnämnden finner det vidare angeläget, att en effektiv uppsiktslag erhålles. Likaså är utan tvekan bedrivandet av en aktiv inköpsverksamhet av stor vikt. För att tillgodose behovet av rationaliseringsreserv understryker nämnden även vikten av att frågan om vidgad inlösenrätt vid dalaskiftena löses. Ytterligare ett sätt att öka möjligheterna till anskaffning av den nödvändiga rationaliseringsreserven är enligt nämndens uppfattning att »få bukt med sterbhusen». I sammanhanget framhåller nämnden, att med ökat innehav av mark för rationaliseringsändamål följer också ökade förvaltningsproblem för densamma. Lantbruksnämnden understryker härutöver, att jämsides med åtgärder på jordbrukets område måste motsvarande insatser göras för att höja skogsbrukets standard. De områden av rationaliseringsverksamheten, där personalförstärkningar er-

fordras, är enligt nämndens mening främst i vad gäller äganderättsutredningar och för inköpsverksamhet. Vidare bör lantmäteriets kapacitet i länet stärkas. Avslutningsvis uttalar lantbruksnämnden att i förevarande sammanhang till behandling bör upptagas de ytterligare problem — bl. a. spörsmål om enklare och snabbare förfaranden vid den yttre rationaliseringen — som finnes och som måhända är större än vad som redovisats i ämbetsverkens skrivelse.

Skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs län ansluter sig i stort till de synpunkter, som anförts i ämbetsverkens framställning, och understryker särskilt, att uppordningen av äganderättsförhållandena utgör en primär förutsättning för rationalisering av jord- och skogsbruket inom länets storskiftesbygd. Styrelsen betonar det goda samarbete, som äger rum med lantmäteriet i fråga om skogliga åtgärder i anslutning till skiftesverksamheten och vid skogsvägplanering. I sammanhanget anför styrelsen, att samarbetet med lantmäteriet hittills har möjliggjorts bl. a. tack vare anslag från länets konjunktur-utjämningsfond men att dylika medel fortsättningsvis inte torde vara att påräkna. För den skull är ett belopp av 50 000 kr. för år — motsvarande kostnader för en extra jägmästare samt vissa materialkostnader — behövt för skogsvårdsstyrelsens del. Skogsvårdsstyrelsen understryker härjämte vikten av att tillräckliga medel ställes till förfogande såväl till skogsförbättrande åtgärder som till upprättande av skogsbruksplaner. Beträffande den översiktliga skogsvägplaneringen uttalas, att den för skogsvårdsstyrelsens del medför kostnader för såväl personal som material. I den mån dessa kostnader inte täckes av den av ämbetsverken föreslagna medelsanvisningen borde medel enligt styrelsens mening ställas till förfogande ur ett förstärkt anslag till vägbyggnader å skogar i enskild ägo.

Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott vitsordar, att äganderätts- och fastighetsförhållandena utgör ett hinder för en önskvärd strukturomvandling och omintetgör förandet av en aktiv inköspolitik från lantbruksnämndens sida. För att dessa åtgärder skall kunna genomföras i nämnvärd utsträckning erfordras att en äganderättsutredning i första hand sker inom ifrågavarande jordbruksområden. Förvaltningsutskottet föreslår, att dessa åtgärder kompletteras med en intensiv rådgivning i ekonomiska och driftstekniska frågor, riktad till jordbrukarna inom berörda områden. Dylik rådgivningsverksamhet, som bör anförtros åt särskilt härför anställd personal, bör vara knuten till hushållningssällskapet och ske i samarbete med övriga rationaliseringsorgan. Sammanfattningsvis framhåller förvaltningsutskottet bl. a., att de jordbrukare som utövar sin näring inom här avsedda områden arbetar under mycket svåra förhållanden som betingas av ägosplittning, för litet brukningsunderlag och osäkra brukningsförhållanden. Det är därför enligt utskottets mening angeläget att det allmännas åtgärder syftar till att snabbt förbättra förhållandena för dessa jordbrukare för att näringen inom berörda trakter skall kunna överleva.

Hushållningssällskapens förbund framhåller, att den besvärliga ägosplitt-

ringen och oklarheterna rörande äganderättsförhållandena i länet bl. a. gör att åtgärderna för behövlig fastighetsreglering blir mycket tidskrävande. På grund härav har jordägarnas intresse för dessa åtgärders vidtagande mattats av och är många gånger inte tillräckligt stort. Det är därför angeläget att berörda verksamhet i länet erhåller ökade resurser. Även själva metodiken i fastighetsregleringsarbetet måste uppmärksammas och förbundsstyrelsen ifrågasätter om det inte skulle vara möjligt att effektivisera verksamheten genom att minska kraven på s. k. millimeterrättvisa samt genom att förenkla och tillämpa mera schematiska tillvägagångssätt vid de utredningar som föregår och ligger till grund för uppordnandet av fastighetsförhållandena. Förbundsstyrelsen betonar också, att det såsom ämbetsverken framhållit kräves en väsentligt utvidgad upplysnings- och rådgivningsverksamhet för att åstadkomma den avsedda effektiviseringen av såväl strukturrationaliseringen som den därefter följande driftsrationaliseringen. Denna verksamhet bör sättas in på ett tidigt stadium så att jordbrukarna redan från början är förtrogna och införstådda med målsättningen och de olika åtgärderna för att uppnå dessa. Enligt förbundsstyrelsens mening är det angeläget, att särskild personal kan ställas till förfogande även för nu berörda arbetsuppgifter.

Sveriges lantbruksförbund delar ämbetsverkens uppfattning i fråga om jordbrukets produktionsförutsättningar inom länet, men framhåller, att i den redovisning som lämnas av den pågående rationaliseringsverksamheten synes driftsrationaliseringen och den inre rationaliseringen i alltför ringa omfattning ha beaktats och belysts. Enligt lantbruksförbundets mening bör jämsides med rationaliseringsverksamhetens inriktning på stora sammanhängande områden lantbrukets rationalisering alltfört tryggas genom insatser hos en och annan brukare. Dessa insatser ger den enskilde brukaren möjligheter att senare bära den tillfälligt ökade ekonomiska belastningen som en genomgripande rationalisering innebär. På grund av fastighets- och äganderättsförhållandena hindras inte minst enskilda initiativ såsom markanskaffning och driftsrationalisering. Ett uppklarande av dessa kaotiska förhållanden är därför, anför förbundet, den åtgärd som i första hand bör sättas igång och bedrivs med all skyndsamhet. Det är vidare enligt förbundets mening angeläget att den beslutade ekonomiska kartläggningen av länet bedrivs med all skyndsamhet. Av vikt är att i de frågor som berörts i ämbetsverkens framställning ett intensivt samarbete sker mellan olika organ och de av jordbrukets organisationer som har intresse häri. Lantbruksförbundet framhåller slutligen, att jämsides med de åtgärder för rationaliseringen, som föreslås av ämbetsverken och som förordas av förbundet, även en intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet bör komma till stånd.

Riksförbundet Landsbygdens folk, som tillstyrker ämbetsverkens förslag, uttalar att samtliga de i framställningen angivna åtgärderna är av synnerlig stor angelägenhetsgrad. Det måste således anses både ur allmän och enskild synpunkt önskvärt att jordbrukets och skogsbrukets rationalisering möjlig-

göres genom större personalinsatser och ökade bidrag till förrättningar m. m. Det är vidare enligt riksförbundet angeläget, att de föreslagna åtgärderna snabbt kommer till stånd.

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund förklarar sig helt dela ämbetsverkens uppfattning att det kräves speciella åtgärder för att bringa reda i de kaotiska fastighets- och äganderättsförhållandena inom stora delar av Kopparbergs län. Särskilt framträdande är enligt riksförbundets mening behovet av att till en början få ekonomisk karta upprättad och äganderättsförhållandena klarlagda. Det behövs också i stor utsträckning en sanering av fastighetsbeståndet, vilken bör omfatta ej blott en omarrondering av innehaven utan även en storleksrationalisering. För stora områden är, anför riksförbundet, genomgripande fastighetsregleringar i ett sammanhang absolut nödvändiga, medan inom vissa trakter, särskilt i skogsmarken, markbyten av mera begränsad räckvidd kan vara tillfyllest. Inom områden, där ägosplittringen gått måttligt långt, har det visat sig möjligt att nöjaktigt eliminera olägenheterna av skogsmarksparcelleringen genom samverkan mellan skogsägarna inom s. k. skogsbruksområden. Genom Dalarnas skogsägareförening har hittills bildats fyra skogsbruksområden med en sammanlagd areal av ca 10 000 ha och flera kan väntas. Riksförbundet uttalar vidare, att det synes lämpligt att, såsom ämbetsverken föreslagit, riktlinjer för en fortsatt intensifierad rationaliseringsverksamhet utformas vid överläggningar inom länsrådets ram och att därvid också företrädare för markägares organisationer beredes möjlighet att delta. Angelägenheten av att tillräckliga resurser ställes till förfogande för en intensifierad rationaliseringsverksamhet understrykes av riksförbundet, som framhåller att de medel, som investeras i denna verksamhet, bör kunna ge ett gott ekonomiskt utbyte inte minst på skogsbrukets område.

Departementschefen

I åtskilliga bygder inom Kopparbergs läns mellersta och södra delar är de naturliga förutsättningarna för bedrivande av jordbruk relativt goda. Änmer fördelaktiga är emellertid förhållandena beträffande skogsbruket i länet. Det gynnas bland annat av att skogsmarken mestadels har hög avkastningsförmåga. Oaktat dessa förutsättningar är inom betydande delar av länet möjligheterna att på ett ur jordbruksekonomiskt och skogsekonomiskt tillfredsställande sätt utnyttja markens naturliga produktionsförmåga tämligen starkt begränsade. Jordbruks- och skogsfastigheterna karakteriseras nämligen ofta av synnerligen stark ägosplittring och olämplig arrondering. Enligt en av lantmäteristyrelsen år 1957 verkställd undersökning är inte mindre än 1 200 000 hektar inom länet i trängande behov av fastighetsregleringsåtgärder. Situationen förvärras dessutom av att äganderättsförhållandena är mycket invecklade vad gäller marken inom stora och betydelsefulla delar av Dalarna.

Antalet mindre jordbruk är mycket stort i Kopparbergs län, säkerligen

till avsevärd del beroende på nyss nämnda förhållanden. Enligt 1956 års jordbruksräkning faller nära 50 procent av länets samtliga brukningsenheter inom storleksgruppen med 2—5 hektar åker och nära 28 procent inom storleksgruppen med 5—10 hektar åkerjord. I länets mellanbygd, där strukturbilden är särskilt otillfredsställande, hänföres jämlikt samma statistik cirka 66 procent av brukningsenheterna till den förstnämnda gruppen och cirka 27 procent till den senare.

Dalarnas speciella fastighets- och äganderättsförhållanden har sedan lång tid motiverat vissa särbestämmelser för att motverka de olägenheter som hänger samman därmed. Sålunda gäller alltsedan år 1932 en lag med särskilda jorddelningsbestämmelser för vissa delar av Kopparbergs län. Även på inskrivningsväsendets område har särskilda regler befunnits nödvändiga för vissa trakter inom länet.

Under senare år har behovet av ytterligare åtgärder för att underlätta rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets områden i ifrågavarande län alltmer uppmärksamrats. I anledning härav uttalade 1960 års jordbruksutskott i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 19 (rskr. 212), att det var av sådan vikt att söka komma till rätta med de otillfredsställande förhållandena att Kungl. Maj:t oberoende av pågående utredningsarbeten beträffande fastighetsbildnings- och jordlagstiftningen borde överväga ändringar i gällande regler och bestämmelser för att på så sätt påskynda fastighetsregleringarna i Kopparbergs län. På Kungl. Maj:ts uppdrag har lantmäteristyrelsen och lantbruksstyrelsen i samråd med skogsstyrelsen gemensamt utarbetat förslag till åtgärder för att effektivisera jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i Dalarna. De föreslagna riktlinjerna har i allt väsentligt tillstyrkts vid remissbehandlingen.

Den svåra uppsplittringen av marken inom väsentliga delar av Kopparbergs län i mycket små och olämpligt utformade ägoskiften medför betydande svårigheter för en rationell och lönsam jord- och skogsbruksdrift. Enligt min mening är snara åtgärder påkallade för att förbättra läget. För att staten skall kunna effektivt medverka i jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i länet anser jag att efter omständigheterna särskilt anpassade riktlinjer bör uppdragas. Det är nödvändigt att rationaliseringsorganen till sitt förfogande har tillfredsställande hjälpmedel i form av lagar och andra bestämmelser med sådan utformning att möjligheter föreligger att på ett relativt enkelt, snabbt och billigt sätt komma till rätta med de särpräglade äganderätts- och fastighetsförhållandena. Jag vill i sammanhanget erinra om att nyligen till lagrådet remitterats ett förslag till viss ändring i uppsiktslagstiftningen i syfte att förebygga för jordbruket och rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län skadlig utveckling i fråga om vanhävd av jordbruksjord. Det är vidare min förhoppning, att riksdagen så snart omständigheterna medger skall kunna föreläggas proposition rörande lagstiftning om äganderättsutredningar i länet i anslutning till ett av lantmäteristyrelsen den 31 december 1960 framlagt förslag i ämnet. I samband härmed torde

böra nämnas, att de av en särskilt tillkallad utredningsman framlagda förslagen till särskild lagstiftning om myrslogar i storskiftesbygden i Dalarna (SOU 1959: 31) för närvarande prövas inom justitiedepartementet.

Den fortsatta rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets områden i Kopparbergs län bör givetvis i princip ske på de grunder 1959 års riksdag (prop. 148; JoU 30; rskr. 284) beslutat för dylik verksamhet i allmänhet. De närmare riktlinjer, vilka jag i det följande vill förorda för verksamheten i fråga inom länet och som föranledes av de speciella förhållandena där, inrymmes därför helt inom angivna generella normer men ansluter samtidigt delvis till vad numera särskilt tillämpas inom övre Norrland.

Behovet av *yttre rationalisering* är, såsom framgår av lantmäteristyrelsens och lanbruksstyrelsens framställning, synnerligen stort i Dalarna, framförallt inom den s. k. storskiftesbygden. Sådan rationalisering bör därför enligt min mening komma till stånd i väsentligt ökad utsträckning. Härvid bör målsättningen i överensstämmelse med förut nämnda beslut av 1959 års riksdag vara att bilda sådana brukningsenheter, som huvudsakligen kan skötas av en eller två män utan anlitande av arbetskraft utanför deras familjer. Givetvis bör vid rationaliseringsarbetet eftersträvas en lämplig kombination av jord- och skogsbruk. Mot bakgrunden av nyssnämnda målsättning och med hänsyn till det stora antalet mindre jordbruk måste storleksrationaliseringen bli en grundläggande faktor i hela det ifrågavarande rationaliseringsarbetet. I flertalet fall är det emellertid nödvändigt att arronderingsförbättring sker samtidigt med storleksrationaliseringen.

Nu berörda spörsmål kommer att kunna närmare belysas sedan en genom lantbruksorganisationen pågående utredning rörande jord- och skogsbruket i Kopparbergs län avslutats. Avsikten med denna utredning är att ge en aktuell bild av vad som väntas ske i skilda bygder beträffande ändrad markanvändning, förändringar i fråga om företagsenheter, befolkning och arbetskraft, knuten till jord- och skogsbruket, liksom av den framtida lokaliseringen av länets jordbruks- och skogsproduktion.

Vid bedömningen av de lämpligaste formerna för den yttre rationaliseringen i Dalarna står det enligt min mening fullt klart att denna i stora områden av länet — däribland storskiftesbygden — inte kan ske på annat sätt än i form av genomgripande fastighetsregleringar berörande ett flertal brukningsenheter. Detta med hänsyn till den mycket stora ägosplittringen inom dessa områden. Såsom de två ämbetsverken uttalat i sin skrivelse bör dock i de trakter där så är möjligt även andra, mindre genomgripande men snabba förfaranden tillgripas. Jag avser härvid främst arronderingsbyten för att åstadkomma förbättringar av fastighetsindelningen i skogsmarken. En sådan verksamhet av betydande omfattning har redan kommit till stånd genom lokala initiativ och under medverkan av en för ändamålet särskilt avdelad specialorganisation inom lantmäteriet. För närvarande har byten berörande cirka 16 000 hektar avslutats och byten pågår i fråga om cirka

40 000 hektar. Avsikten är att bytena, vilka försiggår såväl såsom avtalsbyten som ägoutbyten enligt fastighetsbildningslagstiftningen, fortsättningsvis skall verkställas i årliga etapper omfattande mellan 15 000 och 20 000 hektar. Denna utveckling finner jag i hög grad värd att främja. Såsom jag uttalat i årets statsverksproposition vid behandlingen av lantmäteristatens avlöningsanslag är det såväl ur allmän som enskild synpunkt angeläget att åtgärderna för arronderingsförbättringar under lantmäteriets medverkan fortskrider i om möjligt ökad takt. Lantmäteristyrelsen och lantbruksstyrelsen har framfört uppfattningen att bytesverksamheten, som hitintills främst gällt byten inom storskogsbruket, bör utvidgas till att avse såväl byten mellan storskogsbruk och bondeskogsbruk som byten inom bondeskogsbruket. Likaså bör eftersträvas att i ökad utsträckning få till stånd s. k. kompensationsbyten av skogsmark mellan storskogsbruket och bondeskogsbruket genom lantbruksnämnds förmedling. I denna verksamhet bör inte förbises de möjligheter som kan föreligga att uppnå goda resultat genom byten som sträcker sig över länsgränserna. Nu ifrågavarande bytesverksamhet torde för övrigt komma att högst väsentligt underlättas genom ett av chefen för finansdepartementet tidigare denna dag framlagt förslag om sådan ändring i stämpelförordningen att under vissa förutsättningar befrielse från skyldigheten att erlagga lagfartsstämpel kan beviljas i fråga om bytesförvärv. Den förebådade lagstiftningen om äganderättsutredningar i Kopparbergs län åsyftar att påskynda det tekniska fastighetsregleringsförfarandet över huvud.

En fråga som nära sammanhänger med arronderingsbytena av skogsmark är spörsmålet om skoglig samverkan. Såsom jag uttalade i propositionen 1959:148 är dylik samverkan i vissa fall nödvändig för rationellt skogsbruk inom sådana områden, där fastigheternas arrondering är bristfällig. Med hänsyn härtill och då det uppenbarligen måste förflyta tämligen lång tid innan strukturförhållandena i skogsmarken i Kopparbergs län mera allmänt förbättrats genom fastighetsregleringsåtgärder bör rationaliseringsorganen självfallet verka för att ifrågavarande slag av samverkan kommer till stånd i den utsträckning som kan befinnas möjlig. Enligt vad som upplysts bland annat i det av Sveriges skogsägareföreningars riksförbund avgivna remissyttrandet synes goda förutsättningar föreligga för utvidgad skoglig samverkan i länet.

Ytterligare en fråga, som är av betydelse för den yttre rationaliseringen, är tillkomsten av ett ändamålsenligt skogsvägnät. Skogsvägarna torde nämligen ofta utgöra den stomme kring vilken en lämplig fastighetsindelning i skogsmarken skall äga rum. Jag anser det vara av vikt att den pågående planläggningen i stort av skogsvägar inom länet fortsättes och intensifieras. Med hänsyn till det betydande belopp av statsmedel, som utgår för att delvis täcka kostnaderna för byggande av dylika vägar, bör sådan planläggning som nyss sagts om möjligt föregå beslut om anläggande inom vederbörande område av vägar, vartill bland annat statsanslag anlitas.

Åtgärder med karaktär av *inre rationalisering* bör också ha en framträdande

de plats i rationaliseringsarbetet i Kopparbergs län. Särskilt angeläget är enligt min mening behovet av att tillse att bruksenheter, som undergår yttre rationalisering så att de därigenom blir fullt bärkraftiga, förses med erforderliga tekniska anläggningar i form av exempelvis vägar och täckdiken samt ekonomibyggnader som är anpassade till den avsedda driftsinriktningen. I sammanhanget bör förutsättningarna för gemensamt utnyttjande för flera bruksenheters behov av byggnader och andra fasta anläggningar övervägas såsom alternativ till investeringar å varje enhet för sig. Likaså bör undersökas förutsättningarna för att med berörda brukare taga upp till diskussion frågor om anordnande av gemensamhetsanläggningar för animalieproduktion.

Driftsrationaliseringsfrågorna bör enligt min mening i hög grad uppmärksammas vid den fortsatta rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län. Problemen om lämpligaste produktionsinriktning och om rationellare driftsformer vid jordbruken bör sålunda ingående övervägas. Även om åtskilligt ännu torde kunna åstadkommas på den hittills vanligaste vägen att öka inkomsterna av jordbruksdriften, nämligen genom ökad avkastning av jordbruksdrift i traditionella former, anser jag liksom lantbrukshögskolans expertis på området att i fortsättningen mera radikala produktionsomläggningar inte sällan torde bli nödvändiga för att ernå den önskvärda inkomstförbättringen. Särskilt gäller det sagda i fråga om det mindre jordbruket. Utrymme synes finnas för flera olika former av specialiserad produktion. En förstahandsåtgärd för att främja övergång till rationellare driftsmetoder och specialiserad produktion med högre lönsamhet bör enligt min mening vara att man inom de rationaliseringsområden jag avser återkomma till i det följande inriktar sig på att få fram bruksenheter med karaktär av demonstrationsgårdar.

En naturlig följd av det övriga rationaliseringsarbetet i Kopparbergs län är att jämväl behovet av *skogliga upprustningsåtgärder* ökar. Enligt min uppfattning bör därvid möjligheterna att överföra sämre jordbruksjord till skogsmark speciellt uppmärksammas. Betydelsen av att denna verksamhet intensifieras understrykes enligt min mening av den omfattande förekomsten av vanhävdad jordbruksjord. Ehuru detta till en del torde bero på ägosplittringen, synes anledningen härtill även få sökas i den omständigheten att jordbruksmarken delvis är av sådan beskaffenhet att densamma inte längre kan brukas ekonomiskt.

En betydelsefull faktor i det fortsatta rationaliseringsarbetet i Dalarna anser jag vara en intensifierad *rådgivnings- och upplysningsverksamhet*. Möjligheterna att få till stånd samt i enkla och smidiga former genomföra rationaliseringsåtgärder av i det föregående angivet slag är nämligen i hög grad beroende av berörda fastighetsägares intresse och medverkan. En aktiv upplysningsverksamhet i syfte att för dessa på ett tidigt stadium klarlägga förutsättningarna för och verkningarna i lönsamhetshänseende av skilda rationaliseringsåtgärder finner jag vara angelägen. Vidare anser jag det vara nödvändigt att under genomförandet av ett rationaliseringsföretag och även un-

der tiden därefter omställningsprocessen stödjdes genom en effektiv rådgivning från lantbruksnämndens, lantmäteriets och hushållningssällskapets sida.

Omläggningar delvis eller helt av driften till specialiserad produktion måste självfallet särskilt stödjas genom rådgivnings- och upplysningsverksamhet. I anslutning härtill vill jag erinra om att Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition under anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. föreslagit att ett belopp av 500 000 kronor skall disponeras utslutande för särskild kursverksamhet och teknisk rådgivning rörande småbrukets ekonomiska och tekniska spörsmål. Sagda belopp torde böra användas för upplysnings- och kursverksamhet i syfte att främja driftsomläggningar inom det mindre jordbruket bland annat med syfte på viss övergång till specialiserad produktion. Informationsverksamheten bör därvid i stor utsträckning grunda sig på forsknings- och försöksverksamhetens rön. Med hänsyn härtill bör enligt min mening tills vidare prövas att anknyta rådgivningen i fråga, vilken huvudsakligen torde böra ha karaktär av individuell upplysning, till den organisation för försöksverksamheten på lantbrukets område, varom förslag framlagts i den nyligen avlämnade propositionen nr 69 angående upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena. Till ett vart av de fyra jordbruksförsöksdistrikt, som föreslås för nämnda försöksverksamhet, bör därför knytas specialrådgivare för nu behandlade ändamål. Under nästa budgetår bör anlitas sju sådana rådgivare, varav två med särskild inriktning på de ekonomiska spörsmålen vid driftsomläggningar och återstoden inriktade på tekniska frågor i sammanhanget. Av ekonomirådgivarna bör en ha sin verksamhet inom östra och norra försöksdistriktet och en inom södra och västra försöksdistriktet, medan av de för tekniska uppgifter avsedda rådgivarna två bör vara verksamma inom södra försöksdistriktet och de övriga tre inom ett vart av de andra distrikten. För att bestrida kostnaderna i samband med anlitaandet av sagda sju specialrådgivare — vilka självfallet bör utöva sin verksamhet i nära kontakt med vederbörande hushållningssällskap och lantbruksnämnder — anser jag att 350 000 kronor av förenämnda belopp å 500 000 kronor bör tagas i anspråk. För den allmänna samordningen av den skisserade speciella rådgivningsverksamheten samt för den information som bör utgå till de till försöksdistriktet knutna specialrådgivarna liksom också i viss mån till den av hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna gemensamt anlitate ekonomiska expertisen torde ett belopp av 120 000 kronor böra ställas till lantbrukshögskolans förfogande. Med användande av denna summa bör högskolan till sig knyta ett par experter på området. Beträffande behovet av och resurserna för anskaffande och centralt sammanställande av erforderligt kunskaps- och erfarenhetsmateriel åt de till försöksdistriktet hänförliga specialrådgivarna torde jag få hänvisa till vad jag anfört därom i den nyssnämnda propositionen nr 69 (s. 380). Återstoden av beloppet om 500 000 kronor eller 30 000 kronor bör jämte medel i övrigt under anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering

m. m. tagas i anspråk för ersättningar enligt nu gällande grunder till deltagare i sådana kurser, som anordnas särskilt för rådgivning av det slag varom här är fråga.

Jag övergår här efter till frågor rörande *det ekonomiska statsstödet* till de i det föregående angivna rationaliseringsåtgärderna i Kopparbergs län. Lantmäteristyrelsen och lantbruksstyrelsen har ansett att de stödmöjligheter, som föreligger enligt rationaliseringskungörelsen (1948: 342) och gällande skogligena bidragsförfattningar (1948: 239 och 1943: 530), i allmänhet är tillfyllest för att finansiellt bistånd i tillräcklig omfattning skall kunna utgå till kostnaderna för rationaliseringsåtgärderna. Till denna uppfattning, som i stort sett delas av remissinstanserna, ansluter jag mig i princip. Jag vill samtidigt särskilt framhålla de möjligheter, som föreligger att enligt 9 § rationaliseringskungörelsen vid förvärv av mark för rationaliseringsändamål bevilja statsbidrag med belopp motsvarande skillnaden mellan godkänd köpeskilling för fastighet eller fastighetsdel och det värde fastigheten eller fastighetsdelen kan anses äga för den brukningsenhet till vilken den skall läggas. Enligt min uppfattning bör sådant s. k. värdeutjämningsbidrag kunna komma i fråga i relativt stor utsträckning i de vid rationaliseringen i länet ofta förekommande fall, då byggnader eller andra fasta anläggningar finnes och dessa är obehövlige eller oanvändbara för den rationaliserade brukningsenheten. Likaså torde en tillämpning av stadgandet i 14 § sista stycket omförmälda kungörelse behöva aktualiseras i åtskilliga rationaliseringsärenden. Enligt sagda stadgande må statsbidrag till inre rationaliseringsåtgärd beviljas intill ett belopp motsvarande högst 50 procent av kostnaden, då åtgärden erfordras för att tillgodose ändamålet med en mera omfattande fastighetsreglering som berör ett större antal brukningsenheter och vars genomförande framstår som ett allmänt intresse av betydelse. På grund av de särpräglade förhållandena i länet torde dessutom omständigheterna inte sällan motivera beslut av Kungl. Maj:t jämlikt 15 § rationaliseringskungörelsen om ytterligare förhöjt statsbidrag. Rörande täckandet av de merkostnader, som uppkommer vid tillämpning av sistnämnda paragraf, torde jag få återkomma i det följande.

I det föregående har jag antytt önskvärdheten av att förutsättningarna för åvägabringande av vissa gemensamhetsanläggningar prövas i samband med det intensifierade rationaliseringsarbetet. Det är enligt min mening av allmänt intresse att tillkomsten av dylika anläggningar befrämjas genom lämpligt avvägt ekonomiskt stöd. Jag anser mig därför i detta sammanhang böra anmäla, att lantbruksstyrelsen i skrivelse den 17 februari 1961 — i anledning av ett av Kungl. Maj:t den 27 januari 1961 givet uppdrag för styrelsen att efter samråd med vissa andra organ utarbeta och inkomma med förslag till åtgärder för att främja tillkomsten av vissa gemensamhetsanläggningar — såsom en förstahandsåtgärd föreslagit vissa författningsändringar i syfte att underlätta tillkomsten av anläggningar för gemensam animalieproduktion. Enligt i rationaliseringskungörelsen och i kungörelsen den

11 juni 1948 (nr 366) angående den statliga jordbruksegnahemsverksamheten intagna bestämmelser om ekonomiskt stöd i form av statlig lånegaranti och statsbidrag till vissa gemensamhetsanläggningar må sådant stöd beviljas sammanslutning för drivande av andelsladugård. Lantbruksstyrelsen har i skrivelsen bland annat framhållit, att fördelar i form av låga byggnads- och arbetskostnader även står att vinna inom andra grenar av animalieproduktionen än mjölkproduktionen vid drift i jämförelsevis stor skala. Det är därför enligt styrelsens uppfattning önskvärt att olika sammanslutningar för bedrivande av gemensam animalieproduktion jämställas vad beträffar möjligheterna att erhålla ekonomiskt stöd till åtgärder för inre rationalisering samt för anskaffande av driftskredit vid verksamhetens igångsättande. Till följd härav anser styrelsen, att reglerna i nyssnämnda kungörelser om statligt stöd till sammanslutning för drivande av andelsladugård bör utvidgas till att allmänt gälla sammanslutningar för gemensam animalieproduktion.

För egen del anser jag det vara ett betydelsefullt led i strävandena att öka lönsamheten hos framförallt det mindre jordbruket att staten kan lämna finansiellt bistånd till sammanslutningar för gemensam animalieproduktion i form av exempelvis svinuppfödning, höns- och kycklinguppfödning samt göddjursproduktion. Anordnandet av sådan gemensamhetsdrift kräver liksom annan specialproduktion särskilda investeringar samt tillgång till visst driftskapital vid produktionsomläggningen. Med hänsyn till det anförda tillstyrker jag i överensstämmelse med lantbruksstyrelsens förslag, att statligt stöd bör få utgå till sammanslutningar för alla slag av gemensam animalieproduktion enligt samma grunder som nu gäller beträffande sammanslutning för drivande av andelsladugård. Härför erforderliga bidragsbelopp och lånegarantier torde kunna rymmas inom de ifrågavarande anslag och garantiramar, som i statsverkspropositionen föreslagits för nästkommande budgetår. Den garantiram, som är avsedd för krediter för finansiering av övergång helt eller delvis till eller nystartande av specialproduktion, har för övrigt avsevärt vidgats enligt sistberörda förslag. Jag föreslår att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens godkännande av de av mig föreslagna stödåtgärderna för rationalisering av formerna för animalieproduktion. Härav föranledda ändringar i 5 och 34 §§ rationaliseringskungörelsen samt 19 och 20 §§ jordbruksegnahemskungörelsen torde komma på Kungl. Maj:t.

Även i fråga om ekonomiskt stöd till åtgärder med karaktär av driftsrationalisering är enligt min mening gällande bestämmelser innefattande jämväl föreliggande förutsättningar för lån ur statens maskinlånefond, ävensom förenämnda möjligheter till statsgarantier i stort sett tillräckliga för de behov som följer med det fortsatta rationaliseringsarbetet i Kopparbergs län. Emellertid anser jag det erforderligt, att den i det föregående berörda, betydelsefulla demonstrationsgårdsverksamheten inom olika rationaliseringsområden i länet särskilt stimuleras.

Vad gäller spørsmålet hur det fortsatta rationaliseringsarbetet i Dalarna bör bedrivas *organisatoriskt* sett har de två ifrågavarande ämbetsverken i sin vid remissbehandlingen i ifrågavarande hänseende helt tillstyrkta framställning förordat, att arbetet i första hand skall koncentreras på områden, där under behörigt hänsynstagande till de skilda trakternas naturliga produktionsförutsättningar och andra lokala förhållanden den största effekten är att vänta utifrån såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska synpunkter. Även jag är av samma uppfattning. För Dalarnas del föreligger nämligen i huvudsak samma skäl för genomförande av koncentrerade rationaliseringsinsatser som för de fyra nordligaste länen, beträffande vilka 1960 års riksdag beslutat dylika insatser (prop. 62; JoU 19 och 32; rskr. 365). Härtill kommer, såsom ämbetsverken framhållit, att det med hänsyn till det överväldigande behovet av rationaliseringsåtgärder i länet är uppenbart att inte samtliga områden där sådant behov föreligger kan bearbetas samtidigt. Jag vill emellertid framhålla, att det är angeläget att vid sidan av de koncentrerade insatserna — vilka i likhet med vad som gäller för de fyra nordligaste länen bör avse såväl grupper av brukningsenheter som enstaka sådana — jämväl det ordinarie rationaliseringsarbetet, till vilket jag självfallet även hänför verksamheten med skogliga arronderingsbyten, bedrivs med största möjliga kraft.

Vid utväljandet av objekten för de koncentrerade insatserna bör givetvis en rad inventeringar och bedömanden av översiktligt slag ske. Den förut berörda av lantbruksorganisationen påbörjade undersökningen rörande jord- och skogsbruket i länet bör härvid bli av stor betydelse. Stor vikt måste vidare tillmätas berörda brukares inställning till rationaliseringsverksamheten, enär en självklar förutsättning för sådan verksamhet måste vara ett positivt intresse härför från vederbörandes sida. Beträffande varje objekt bör bland annat övervägas den lämpligaste framtida produktionsinriktningen för jordbruksdriften, behovet av storleksrationaliseringar och arronderingsförbättringar, överföring av sämre jordbruksjord till skogsmark, angelägenheten av investeringar å marken och i byggnader ävensom behovet av gemensamma anläggningar av skilda slag samt av andra inre rationaliserings- och driftsrationaliseringsåtgärder. Målsättningen för rationaliseringsarbetet inom objekten — vilket arbete givetvis bör grundas på fullt realistiska ekonomiska bedömanden med hjälp bland annat av investeringskalkyler — anser jag nämligen böra vara att såvitt möjligt i ett sammanhang upprusta berörda brukningsenheter till enligt 1959 års normer fullt bärkraftiga och med för driften erforderliga anordningar försedda jord- och skogsbruksföretag.

Den fortsatta rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län, sådan den här beskrivits, kräver enligt mitt bedömande gemensamma åtgärder från lantbruksnämndens, hushållningssällskapets, lantmäterimyndighetens och skogsvårdsstyrelsens sida. Riktlinjer för verksamheten bör därför, såsom i lantmäteristyrelsens och lantbruksstyrelsens av länsmyndigheterna tillstyrkta skrivelse angivits, lämpligen behandlas vid det organiserade sam-

råd inom länsrådets ram, som jämlikt beslut av 1959 års riksdag (prop. 148; JoU 30; rskr. 284) bör äga rum mellan nämnda organ. Härvid synes bland annat böra utväljas objekt för de gemensamma rationaliseringsinsatserna samt överenskommas om en rationell arbetsfördelning mellan organen vid arbetets bedrivande inom objekten. Jag vill samtidigt betona angelägenheten av att vederbörande centrala myndigheter — lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen och skogsstyrelsen — noga följer rationaliseringsverksamheten och genom sina befattningshavare stödjer och samordnar de lokala organens verksamhet. Bland annat bör tillses att rationaliseringsorganen i Kopparbergs län, i den utsträckning tillgängliga resurser medger, tillföres den personal och den utrustning, som erfordras för den intensifierade verksamheten. Jag förutsätter, att de centrala myndigheterna till Kungl. Maj:t inkommer med redogörelser för rationaliseringsarbetets utveckling i länet.

I anslutning härtill anser jag mig böra behandla ett administrativt spörsmål som uppkommit beträffande arronderingsbyten av mark över länsgränserna. Ena parten i dessa byten är ofta lantbruksorganisationen medan den andra parten oftast utgöres av domänverket eller bolag. Med hänsyn till önskvärdheten av att snabbt få till stånd överenskommelser om sådana byten har det visat sig vara lämpligast att befogenheten att för lantbruksorganisationens del träffa bytesavtal m. m. i här åsyftade fall ankommer på lantbruksstyrelsen i stället för på de berörda lantbruksnämnder. Jag anser mig därför böra förorda, att i fråga om sådana byten som nyss sagts befogenhet att träffa avtal om överlåtelse och förvärv av i bytena ingående fastigheter för lantbruksorganisationens del jämväl får tillkomma det centrala ämbetsverket.

Såsom inledningsvis nämnts har i årets statsverksproposition (bil. 11, p. 16) föreslagits, att ett belopp av 500 000 kronor skall avsättas såsom en särskild post under anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. för att disponeras till särskilda åtgärder för intensifiering av jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i Kopparbergs län. Jag har därvid antytt att dessa *anslagsmedel* till väsentlig del bör användas för sådant expertarbete som erfordras för rationaliseringsåtgärderna i länet. Experter i form av tillfälligt anställd personal av skilda kategorier behöver tillföras de lokala rationaliseringsorganen. Såsom exempel på sådan expertpersonal torde kunna nämnas skogstekniker och annan skoglig expertis vid såväl de koncentrerade rationaliseringsinsatserna som vid de skogliga arronderingsbytena, expertis för äganderättsutredningar, byggnadstekniker samt instruktörer för driftsrationaliseringen. Behovet av tillfällig personal vid berörda centrala myndigheter för på dem ankommande uppgifter i sammanhanget bör jämväl tillgodoses med anlitanande av förenämnda särskilda medel. Likaså bör medel från anslagsposten få tagas i anspråk för att täcka kostnader för inköp av för rationaliseringsarbetet nödvändig utrustning samt för att finansiera anskaffande av film och annat informationsmaterial. I inte obe-

tydlig utsträckning torde medel också erfordras för att bestrida utgifter av expenskaraktär vid utrednings- och undersökningsarbeten rörande till exempel fastighetstekniska och ekonomiska spörsmål samt byggnadsfrågor direkt inriktade på rationaliseringsverksamheten i Dalarna. Förenämnda belopp på 500 000 kronor bör vidare användas för att täcka uppkommande merkostnader vid tillämpningen av 15 § rationaliseringskungörelsen i fråga om särskilt ekonomiskt stöd till rationaliseringsåtgärder i länet. Likaså bör driftsrationalisering i olika former av demonstrationsgårdar inom rationaliseringsområdena i länet kunna delvis bekostas med medel ur anslagsposten. Beslut om fördelning av postens medel på skilda ifrågakommande ändamål bör meddelas av Kungl. Maj:t efter förslag av lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen och skogsstyrelsen.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1) godkänna att rationaliseringsverksamheten i fråga om jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län tills vidare bedrivs efter i huvudsak de riktlinjer vilka angivits i det föregående;
- 2) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande befogenhet för lantbruksstyrelsen att träffa avtal i anslutning till arronderingsbyten berörande fastigheter som innehaves av lantbruksorganisationen, då fråga är om byten som berör två eller flera lantbruksnämnders områden; samt
- 3) godkänna de i det föregående framlagda förslagen angående stödåtgärder för rationalisering av formerna för animalieproduktion m. m.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

B. Siöalth